

Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlarının Mültecilere Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması

Determination of Republic of Turkey Citizens' Attitudes Towards Immigrants: A Scale Development Study

Yılmaz GÜNEL ^{1*}

Murat GÜZELDAL ²

¹ Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, yilmaz23gunel@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4776-1344

² Gençlik ve Spor Bakanlığı, muratguzeldal@gmail.com, ORCID: 0009-0004-5880-6039

* Yazışılan Yazar/Corresponding author

Makale Geliş/Received: 22.04.2025

Makale Kabul/Accepted: 26.05.2025

Araştırma Makalesi / Research Paper

DOI: 10.47097/piar.1682033

Öz

Bu araştırmanın temel amacı, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının mültecilere yönelik tutumlarını ölçmeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirmektir. Geliştirilen ölçek, bireylerin mültecilerle ilgili algılarını, duygusal tepkilerini ve davranış eğilimlerini çok boyutlu olarak değerlendirmeyi hedeflemektedir. Araştırma evrenini 18 yaş ve üzeri Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları oluşturmaktadır. Çalışmada, tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme tercih edilmiş ve 272 katılımcıya çevrimiçi anket yoluyla ulaşılmıştır. Ölçek geliştirme süreci, kapsamlı bir literatür taraması ve uzman görüşleri doğrultusunda yürütülmüş; elde edilen veriler SPSS ve AMOS programlarıyla analiz edilmiştir. Açıklayıcı faktör analizi sonucunda, ölçeğin üç faktörden (aynı ortamı paylaşmama eğilimi, mültecilerin artışına yönelik endişe ve olumlu tutum) oluştuğu belirlenmiştir. Bu yapı, doğrulayıcı faktör analiziyle test edilmiş ve doğrulanmıştır. Ayrıca, Cronbach alfa katsayıları ölçeğin iç tutarlılığının yüksek olduğunu göstermektedir. Elde edilen bulgular doğrultusunda, geliştirilen ölçeğin vatandaşların mültecilere yönelik tutumlarını ölçmede güvenilir ve geçerli bir araç olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ölçeğin farklı örneklemeler üzerinde test edilmesi, kültürel ve sosyal değişkenlerin etkilerinin değerlendirilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mültecilere Yönelik Tutumlar, Ölçek Geliştirme, Yapı Geçerliliği, İç Tutarlılık.

Jel Kodları: F22, C18, C38, C80.

Abstract

The main objective of this research is to develop a valid and reliable scale to measure the attitudes of citizens of the Republic of Turkey towards refugees. The developed scale aims to evaluate individuals' perceptions, emotional reactions, and behavioral tendencies regarding refugees in a multidimensional manner. The research population consists of citizens of the Republic of Turkey aged 18 and over. In the study, convenience sampling, a non-probability sampling method, was preferred, and 272 participants were reached through an online survey. The scale development process was carried out in accordance with a comprehensive literature review and expert opinions; the obtained data were analyzed using SPSS and AMOS programs. As a result of the exploratory factor analysis, it was determined that the scale consists of three factors (tendency not to share the same environment, concern about the increase in refugees, and positive attitude). This structure has been tested and verified through confirmatory factor analysis. Additionally, the Cronbach's alpha coefficients indicate that the scale has high internal consistency. Based on the obtained findings, it has been concluded that the developed scale is a reliable and valid tool for measuring citizens' attitudes towards refugees. It is recommended that the scale be tested on different samples to evaluate the effects of cultural and social variables.

Keywords: Attitudes Towards Refugees, Scale Development, Construct Validity, Internal Consistency.

Jel Codes: F22, C18, C38, C80.

1. GİRİŞ

Zorunlu göç, günümüz dünyasında birçok ülkenin karşı karşıya kaldığı sosyo-politik ve ekonomik bir olgu haline gelmiştir. Bu bağlamda mültecilik, gönüllü göçten farklı olarak, savaş, iç çatışma, zulüm ve yaşam hakkına yönelik tehdit gibi nedenlerle bireylerin ülkelerini terk etmek zorunda kaldığı bir zorunlu göç biçimi olarak tanımlanmaktadır (Berry, 1997: 7; UNHCR, 2023: 4). Özellikle son yıllarda, Suriye İç Savaşı'nın ardından yaşanan mülteci hareketleri, hem bölgesel hem de uluslararası düzeyde derin sosyal, ekonomik ve politik etkilere yol açmıştır. Bu etkilerin en yoğun hissedildiği ülkelerden biri olan Türkiye, yaklaşık 4 milyona yakın Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapmakta ve bu yönüyle küresel zorunlu göç krizinde merkezi bir konumda yer almaktadır. Büyük çaplı mülteci hareketi, Türkiye'de toplumsal algılar üzerinde önemli etkiler doğurmuş, yerel halk ile mülteciler arasındaki sosyal etkileşim ve gerilim alanlarını görünür hale getirmiştir. Mültecilerin sağlık, eğitim ve istihdam gibi temel kamu hizmetlerine erişimleri ile ilgili yürütülen politikalar, yerel halkın mültecilere yönelik tutumlarını doğrudan etkilemektedir. Zorunlu göçün doğası gereği, mültecilerin geldikleri ülkelere entegrasyonu, gönüllü göçmenlere kıyasla daha karmaşık ve hassas bir süreçtir. Bu nedenle, mültecilere yönelik algılar; toplumsal güvenlik, yerel işgücü üzerindeki etkiler, kültürel uyum ve sosyal yardımların paylaşımı gibi pek çok değişkene bağlı olarak şekillenmektedir (Blalock, 1967: 25). Literatürde, mültecilere ilişkin tutumların gönüllü göçmenlere kıyasla daha fazla tehdit algısıyla birlikte seyrettiği; toplumsal mesafenin daha belirgin olduğu ve mültecilere yönelik hoşgörünün daha düşük seviyelerde seyrettiği ifade edilmektedir (Bansak vd., 2016: 218; Verkuyten, 2021: 132). Bogardus'un (1925: 299) ortaya koyduğu sosyal mesafe kuramı da bu süreci açıklamak açısından önemlidir. Sosyal mesafe, bir bireyin ya da grubun başka bir gruba yönelik psikolojik uzaklık derecesini belirler ve mülteciler gibi gruplara yönelik toplumsal dışlama davranışlarını anlamada temel bir kavramsal çerçeve sunar. Pettigrew ve Tropp'un (2006: 766) temas kuramına dayanan çalışmaları ise, doğrudan ilişki kurmanın önyargıları azaltabileceğini ve mültecilere yönelik olumlu tutumların güçlenebileceğini ileri sürmektedir. Ekonomik durgunluk dönemlerinde, mültecilerin yerel işgücü piyasasında rekabeti artırdığı yönündeki kanaat, göçmen karşıtlığı tutumlarının artmasına neden olabilmektedir (Bonacich, 1972: 549). Medyanın da bu algıların şekillenmesinde önemli bir rolü olduğu bilinmektedir. Mülteciler kamuoyunda kimi zaman kamu hizmetlerine yük olan bireyler, kimi zaman da kriminal olaylarla ilişkilendirilen aktörler olarak sunulmakta; bu temsiller halkın mültecilere yönelik tutumlarını olumsuz biçimde etkileyebilmektedir. Nitekim yapılan araştırmalarda, medya aracılığıyla yayılan göçmen karşıtı temsillerin, mültecilere yönelik olumsuz algı ve davranışların artmasında önemli rol oynadığı saptanmıştır (Segovia ve Defever, 2010: 376; Esses vd., 2012: 134). Öte yandan, mültecilerin topluma katkı sağlayabileceği yönündeki olumlu medya temsilleri de, mültecilere yönelik tutumların daha kapsayıcı hale gelmesine katkı sunabilmektedir. Örneğin; bilim insanları, girişimciler veya eğitilmiş mültecilerin topluma sağlayabileceği faydaların vurgulanması, toplumsal kabullenmeyi artırıcı bir işlev görebilir. Bu nedenle mültecilerin toplumda nasıl temsil edildiği, entegrasyon süreçleri ve politika üretimi açısından belirleyici bir faktör olarak öne çıkmaktadır (Branton ve Dunaway, 2009: 260; Martinez Brawley ve Gualda, 2009: 301). Mültecilerin yerel halk tarafından nasıl algılandığı yalnızca medya ve kamu politikalarıyla sınırlı değildir. Sosyal bağlamlar, bireysel deneyimler ve kültürel faktörler de halkın mültecilere yönelik tutumlarını etkileyen unsurlar

arasında yer almaktadır. Özellikle yerel işgücü piyasasında rekabetin yoğun olduğu dönemlerde, mültecilerin işgücü talebini olumsuz etkilediği yönündeki düşünce, olumsuz tutumları tetikleyebilmektedir. Blalock'un (1967: 41) belirttiği gibi, göçmen grubun büyüklüğü ve geliş zamanlaması, tehdit algısını doğrudan etkilemektedir. Ekonomik kriz dönemlerinde gelen büyük mülteci gruplarının daha tehditkâr algılandığı; refah dönemlerinde ise bu algının zayıfladığı görülmektedir. Yapılan araştırmalar, mültecilerin entegrasyon süreçlerindeki başarısının, yerel halkın bu bireyleri nasıl algıladığı ile yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Mültecilerin topluma değerli katkılar sunduklarına ilişkin algılar, olumlu tutumları beraberinde getirebilmekte; bu da sosyal uyumun güçlenmesine katkı sağlamaktadır (Verkuyten, 2021: 133). Ayrıca kültürel farklılıkların, özellikle medya temsilleri ve politik söylemlerle birleştiğinde, mültecilere yönelik tehdit algısını artırabileceği ifade edilmektedir (Schweitzer vd., 2005: 142). Heath ve Richards (2019: 148), Avrupa genelinde göçmen karşıtlığının yükselişinde ekonomik kaygılar, milliyetçi söylemler ve entegrasyon politikalarının etkili olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, Türkiye gibi göç alan ülkelerde de benzer eğilimlerin görüldüğü; kamuoyunun mültecilere yönelik tutumlarında ekonomik ve kültürel faktörlerin önemli rol oynadığı, hem bireysel düzeydeki algılar hem de yapısal koşullarla birlikte ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır. Brenner ve Fertig (2006: 386) ise göçmen karşıtlığını şekillendiren unsurların yalnızca bireysel değil, aynı zamanda yapısal nitelikte olduğunu belirtmiş ve ekonomik kriz dönemlerinde bu karşıtlığın daha da keskinleştiğine dikkat çekmiştir. Bu nedenle, mültecilerle ilgili tutumları çok boyutlu bir yaklaşımla değerlendirmek, sadece bireysel önyargıları değil aynı zamanda toplumsal yapıdaki kırılganlıkları da anlamak açısından önemlidir. Bu bağlamda, sosyoekonomik koşullar, kültürel mesafe, temas sıklığı ve siyasi iklim gibi faktörlerin bir arada analiz edilmesi gerekmektedir. Türkiye'de mültecilerle ilgili tutumları ölçmeye yönelik bazı ölçek çalışmaları bulunmaktadır. Örneğin, Özüdoğru vd. (2018), yerel halkın Suriyeli mültecilere yönelik tutumlarını ölçmeye yönelik bir ölçek geliştirmiştir. Bu çalışma, özellikle Suriyeli sığınmacılara yönelik sosyal mesafe, entegrasyon zorlukları ve güvenlik algılarını incelemiştir. Benzer şekilde Günay vd. (2019) da mültecilere yönelik olumsuz tutumları ölçen geçerli ve güvenilir bir ölçek sunmuşlardır. Bu ölçek, daha çok toplumsal dışlama ve ayrımcılık boyutlarına odaklanmaktadır. Ayrıca Keleş vd. (2016), Türk gençlerinin Suriyeli mültecilere yönelik tutumlarını yaş, gelir, eğitim ve şehir değişkenlerine göre inceleyen ölçek çalışmaları gerçekleştirmiştir. Pittinsky vd. (2011) ise göçmenlere karşı sadece olumsuz tutumları değil, olumlu duyguları da ölçebilen Allophilia Ölçeği'ni geliştirerek alan yazına önemli bir katkı sağlamıştır. Ancak bu ölçeklerin çoğu yalnızca belirli boyutlara (örneğin yalnızca negatif tutumlara) odaklanmakta ya da Türkiye bağlamında yeterince kapsayıcı olmamaktadır. Bu çalışmanın literatüre temel katkısı, hem olumlu hem olumsuz tutumları kapsayan, üç boyutlu (olumsuz sosyal mesafe, demografik tehdit algısı ve olumlu insani yaklaşım) yapıya sahip psikometrik açıdan geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı sunmasıdır. Böylece, mültecilere yönelik tutumların daha kapsamlı bir biçimde analiz edilmesine olanak sağlanmaktadır.

2. GEREÇ VE YÖNTEM

Ölçek geliştirme çalışmaları, sosyal bilimler alanında ölçülmesi güç olan tutum, algı ve eğilim gibi soyut kavramların, nicel olarak değerlendirilebilir hale getirilmesini amaçlayan sistematik bir araştırma sürecidir. Bu süreç genellikle kavramsal çerçevenin oluşturulması,

madde havuzunun geliştirilmesi, uzman görüşlerinin alınması, pilot uygulama ve istatistiksel analizlerle geçerlik ve güvenirliğin test edilmesi gibi aşamalardan oluşmaktadır (Tavşancıl, 2010: 28; DeVellis, 2017: 42). Her bir aşamada elde edilen verilerin kalitesi, büyük ölçüde çalışmaya katılan grubun özelliklerine ve temsiliyetine bağlıdır. Bu nedenle, çalışma grubunun demografik çeşitliliği ve bağlamsal uygunluğu, geliştirilen ölçeğin psikometrik yeterliliğini doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda, aşağıda sunulan çalışma grubu açıklaması, ölçek geliştirme sürecinin önemli bir aşamasını oluşturmaktadır.

2.1. Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grupları, 18 yaşından büyük ve araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarından oluşmaktadır. Veriler, örneklem grubunu oluşturan kitleye daha kolay bir şekilde ulaşılabilmesi için kolayda örneklem yöntemiyle online elde edilmiştir. Araştırma kapsamındaki sonuçları genelledebilmek adına örneklem grubundaki bireylere rastgele ulaşılmıştır. Katılımcılar, ölçek formlarını doldurmadan önce araştırmanın amacı, önemi ve kapsamı hakkında bilgilendirilmiş ve gönüllü katılım esasına dayalı olarak çalışmaya dâhil edilmiştir. Ayrıca, katılımcılara istedikleri takdirde araştırmaya katılmadan vazgeçebilecekleri "Gönüllü Katılım Formu" aracılığıyla açıkça belirtilmiştir. Araştırmada, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Bilimsel Araştırma Önerisi Etik Değerlendirme Kurulu tarafından 07.03.2025 tarihli 539963 sayılı ve 19 karar no'lu etik kurul uygunluğuna ilişkin onay alınmıştır. Ölçek geliştirme çalışmalarında örneklem sayısının kaç olması gerektiğine ilişkin olarak literatürde farklı görüşler yer almaktadır. Karagöz'e (2021) göre, bir ölçek geliştirme çalışması için örneklemin en az 260 kişiden oluşması gerekir. Bir başka görüşe göre de çalışmadaki örneklem sayısı ölçekteki ifade sayısının en az 5 ya da 10 katı kadar olması gerekir (Bryman ve Cramer, 2001: 196). Araştırma ölçeğinde toplam 30 ifade yer almaktadır. Çalışmada kullanılan uygulama formu, Türkiye'nin farklı illerinden toplam 304 vatandaşa uygulanmıştır. Ancak, katılımcılardan 32'si uygulama formundaki soruların yarısından fazlasını boş bıraktığından, analiz süreci 272 katılımcı ile devam ettirilmiştir. Araştırmada ulaşılan kişi sayısı ölçek geliştirme çalışmaları için literatürde önerilen en az örneklem sayısını desteklemektedir (Bryman ve Cramer, 2001: 196; Karagöz, 2021: 147). Böylece ulaşılan örneklemin evreni temsil ettiği, yani örneklem kütesinin yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışma grubunda yer alan kişilerin 137'si erkek (%50,4) ve 135'i de kadındır (%49,6). Bu kişilerin 144'ü (%52,9) evli olup 128'i (%47,1) bekârdır. Ayrıca Test-tekrar-test adımı da bu çalışma grubuyla benzer demografik özelliklere sahip 15 erkek (%50) ve 15 kadın (%50) olmak üzere toplam 30 katılımcıya ulaşılmıştır. Bu katılımcıların 17'si (%56,7) evli olup 13'ü ise (%43,3) bekârdır.

2.2. Araştırma Ölçeğinin Geliştirilme Süreci

Madde Havuzunun Oluşturulması: Ölçek geliştirme sürecinin ilk aşamasında, literatür taraması sonucunda oluşturulan taslak madde havuzu, içerik geçerliği sağlanmak amacıyla uzman görüşüne sunulmuştur. Literatürde yer alan daha önce geliştirilmiş ölçekler ve yapılan çalışmalar (Pittinsky vd., 2011; Keleş vd., 2016; Özüdoğru, 2018; Günay vd., 2019; Karagöz ve Karaşin, 2024) incelenmiş ve bu doğrultuda kavramsal yapı bağlamında toplam 35 maddeden oluşan ilk madde havuzu araştırmacılar tarafından ortaya konmuştur. İçerik geçerliği sağlanması amacıyla oluşturulan bu taslak madde havuzu, alanında uzman sekiz akademisyenin değerlendirmesine sunulmuştur. Uzmanların tamamı üniversitelerin

psikoloji, sosyal hizmet, sosyoloji ve ölçme-değerlendirme alanlarında görev yapmakta olup, en az doktora derecesine sahip ve göç, mültecilik ya da psikometrik ölçek geliştirme konularında akademik yayınlara sahip kişilerdir. Görüş alınan akademisyenlerden üçü psikolojik ölçme araçları konusunda çalışmakta, ikisi göç sosyolojisi ve toplumsal algı konularında uzmanlaşmış, diğer üçü ise doğrudan mültecilik ve uyum süreçleriyle ilgili saha araştırmaları yürütmüş kişilerdir. Uzmanlardan, her bir maddeyi içerik uygunluğu, dil-anlatım netliği ve kapsayıcılığı açısından üç dereceli bir ölçek (uygun-kısmen uygun-uygun değil) ile değerlendirmeleri istenmiştir. Gelen geribildirimler doğrultusunda bazı maddeler sadeleştirilmiş, anlam belirsizlikleri giderilmiş ve içerik tekrarları ayıklanarak madde havuzu son haline getirilmiştir.

Kapsam Geçerliliğinin Değerlendirilmesi: Çalışmada madde havuzunda bulunan (35 adet) ifadelerin, kapsam geçerliliğinin sağlanıp sağlanmadığını belirlemek adına göç ve göçmenlere yönelik çalışmalar yapan 5 öğretim üyesi ve 4 uzmandan oluşan 9 kişilik bir grup tarafından değerlendirilmeler yapılması istenmiştir. Uzman görüşleri doğrultusunda ulaşılan veriler için önce Lawshe (1975) tarafından geliştirilen formülden yararlanarak kapsam geçerlik oranları (KGO) daha sonra kapsam geçerlik indeksi (KGİ) hesaplanmıştır. 30 ifadeye ilişkin KGO oranı pozitif çıkarken 5 ifadeye ilişkin olarak KGO oranı negatif çıkmıştır. KGO oranı negatif olan maddeler ölçekten çıkarılmıştır. Kalan 30 maddenin tamamı için $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde kapsam geçerlik ölçütüne (KGÖ) bakılmıştır (Lawshe 1975: 567). Ayre ve Scally'e (2014) göre, 9 uzman için KGÖ değeri 0,778'dir. Tüm maddelere ilişkin KGO değeri KGÖ için kritik değer olan 0,778'den büyük olarak hesaplanmış ve ölçekte 30 maddenin kalmasına karar verilmiştir. Daha sonra bu maddelerin kapsam geçerlik oranı değerlerinin ortalaması olan KGİ değeri 0,84 olarak hesaplanmıştır. KGİ değeri (0,84), KGÖ değerinden (0,778) büyük olduğu için ölçekteki maddelerin tamamının istatistikî açıdan anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Lawshe, 1975: 568).

Pilot Uygulamanın Yapılması: Kapsam geçerliliği aşamasından sonra elde edilen taslak ölçek ile rastgele seçilen 20 kişiye yönelik pilot çalışma yapılmıştır. Pilot çalışma sonucunda maddelerdeki ifade hataları, cevaplayanlar tarafından yanlış anlaşılma durumları, yazım ve imla vb. hatalar düzeltilmiştir. Taslak ölçekte son durumda 30 madde yer almıştır.

2.3. Araştırma Ölçeğinin Yapısı

Araştırmada 5'li Likert tipinde bir ölçek kullanılmıştır. Araştırma ölçeğinde yer alan maddeler, "1= Hiç Katılmıyorum", "2= Katılmıyorum", "3= Ne Katılıyorum Ne de Katılmıyorum", "4= Katılıyorum" ve "5= Tamamen Katılıyorum" şeklinde puanlanmıştır. Ölçekten alınan puanların bire yaklaşması durumunda kişilerin ilgili maddedeki önermeye katılım düzeylerinin düşük olduğu, beşe yaklaşması durumunda ise yüksek olduğuna karar verilmiştir.

2.4. Araştırmada Kullanılan İstatistikî Yöntemler

Araştırma kapsamında veri toplama sürecinin tamamlanmasının ardından, bir sonraki aşama veri analizi olmuştur. Verilerin analiz edilmesinde, istatistiksel değerlendirme için yaygın olarak kullanılan IBM SPSS ve IBM AMOS paket programlarından yararlanılmıştır. Öncelikle, SPSS programı aracılığıyla açıklayıcı faktör analizi uygulanmış ve ölçeğin faktör

yapısı incelenmiştir. Daha sonra, elde edilen faktör yapısının doğrulanması amacıyla AMOS programı kullanılarak doğrulayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir.

3. BULGULAR

3.1. Geçerlilik Çalışmasına İlişkin Bulgular

Ölçek geliştirme sürecinde, ölçeğin ölçme yapısını ortaya koymak amacıyla en yaygın kullanılan yöntemlerden biri faktör analizidir. Bu analiz, ölçeğin genel faktör yapısını belirlemeye, alt boyutları ve bu boyutların toplam sayısını tespit etmeye olanak sağlamaktadır. Belirlenen alt boyutlara uygun isimler verilerek ölçeğin kuramsal temeli oluşturulmaktadır (Kayhan vd., 2020: 578). Faktör analizi kapsamında Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) ve Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) olmak üzere iki temel uygulama öne çıkmaktadır. Ölçek geliştirme çalışmalarında, ilk aşamada AFA uygulanarak ölçeğin faktör yapısı belirlenmeli, ardından DFA gerçekleştirilerek bu yapının doğrulanması sağlanmalıdır. Bu bağlamda, faktör analizi, ölçek geliştirme sürecinde yalnızca bir istatistiksel yöntem olmanın ötesinde, ölçme aracının yapı geçerliğini sağlamaya yönelik temel bir aşama olarak değerlendirilmektedir.

3.1.1. Açıklayıcı Faktör Analizi

Tavşancıl'a (2010) göre açıklayıcı faktör analizi, araştırmacının ölçme aracının kaç faktörü ölçtüğüne dair önceden bir bilgiye sahip olmadığı durumlarda ve belirli bir hipotezin sınanmasından ziyade, ölçme aracının ölçtüğü faktörlerin doğasına ilişkin bilgi edinmeyi amaçlayan bir analiz türüdür. Araştırmada, ölçeğin ölçme yapısının belirlenebilmesi amacıyla toplanan veriler üzerinde AFA uygulanırken, belirli aşamalar takip edilmiştir. Bu süreçte öncelikle verilerin faktör analizine uygunluğunun değerlendirilmesi, ardından faktör sayısının belirlenmesi, faktörlerin döndürülmesi, döndürme sonrası madde seçim sürecinin gerçekleştirilmesi ve son olarak faktörlerin adlandırılması adımları izlenmiştir. Açıklayıcı faktör analizi kapsamında, analiz sürecinde belirli istatistiksel kriterler esas alınmaktadır. Bu bağlamda Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Örneklem Yeterliliği Ölçütü, Yaklaşık Ki-Kare (Approx. Chi-Square) değeri, Barlett Küresellik Testi ve Varimax döndürme yöntemi kullanılarak toplam açıklanan varyans hesaplanmaktadır. Bu kriterlerin tercih edilmesinin temel nedeni, literatürde ölçek geliştirme çalışmalarında yaygın şekilde kullanılmalarıdır (Karaşin ve Karagöz, 2023: 108; Karaşin ve Öztürk, 2023: 92). Araştırma ölçeğinde yer alan 30 maddeye AFA uygulanarak elde edilen nihai sonuçlar Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Ölçek Alt Faktörleri	Maddeler	Faktör Yükleri	Açıklanan Varyans (%)
Aynı Ortamı Paylaşmama İsteği	9-Mültecilerin ortak kullanım alanlarını kullanmalarını istemem	0,759	28,035
	4-Mültecilerle arkadaş olmak istemem	0,755	
	10-Çocuk oyun alanlarında mültecilerle karşılaşmaktan tedirgin olurum	0,736	
	3-Mültecilerin bulaşıcı hastalık taşıdıklarını düşünüyorum	0,720	
	6-Mülteciler ülkemizde suç oranını artırmaktadırlar	0,644	
	5-Mülteciler yüzünden iş bulamıyoruz	0,627	

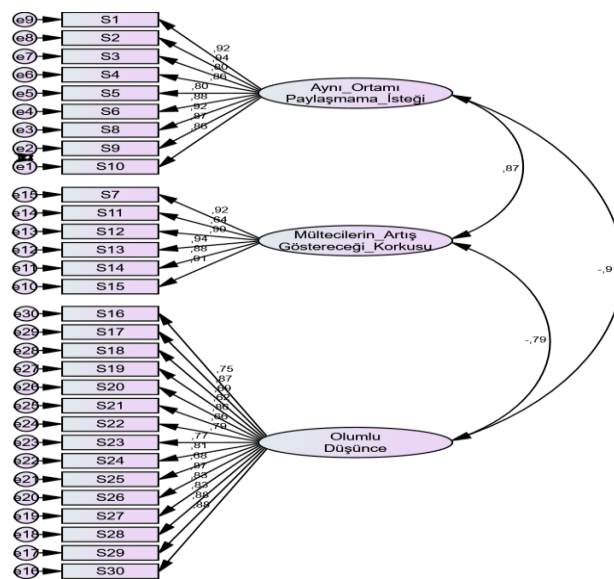
	8-Mülteciler sınır dışı edilmelidirler	0,625	
	2-Mültecilerle aynı ortamda yaşamak istemem	0,625	
	1-Ülkemde mültecilerin olması beni rahatsız eder	0,607	
Mültecilerin Artış Göstereceği Korkusu	12-Mültecilerin ülkemize girişleri zorlaştırılmalıdır	0,806	23,065
	13-Mültecilerin sayılarının çok artması beni rahatsız ediyor	0,800	
	7-Mültecilere vatandaşlık verilmesine karşıyım	0,798	
	11-Suç işleyen mülteciler sınır dışı edilmelidir	0,764	
	15-Mültecilerin toplum yapımızı olumsuz etkilediğini düşünüyorum	0,726	
Olumlu Düşünce	14-Mültecilerin ekonomik olarak ülkemize zarar verdiğini düşünüyorum	0,688	22,983
	27-Mülteci olmak insanın kendi tercihi olmadığından kötü davranılmayı hak etmiyorlar	0,746	
	26-Mülteci olmak zor bir durum olduğundan onlara çok üzülüyorum	0,738	
	28-Mültecilere ırkçı yaklaşım insani değildir	0,734	
	29-Bir gün bizde mülteci konuna gelebiliriz düşüncesinden hareketle mültecilere karşı bakışımızı olumlu yapmalıyız	0,727	
	30-Çoğu mülteci kendi ülkesini istemeden terk etmek zorunda kaldığından dolayı onları kendi evlerinde hissettirmeliyiz	0,689	
	22-Mültecilerle ilgilenen yardım kuruluşlarında gönüllü olarak çalışırım	0,656	
	23-Fakir mülteciler kamu imkânlarından (sağlık, taşıma vs.) ücretsiz faydalanmalıdırlar	0,650	
	17-Mültecilerle aynı ortamda yaşamaya alışmak insani görevimizdir	0,646	
	25-Mültecilerin kendi ülkelerinde tekrar güvenli ortam oluştursa geri dönecekleri düşünüyorum	0,643	
	20-Mültecilerin topluma kazandırılmasına katkı sağlamalıyız	0,641	
	16-Mültecilerin çoğunluğu, ülkemize zorunlu ihtiyaçtan dolayı gelmiş iyi insanlardır	0,626	
	21-Mültecilerin topluma adapte olması için eğitim verilmelidir.	0,615	
	24-Mültecilerin çoğunluğu ile aynı dinden olduğumuz için kaynaşma problemi yaşamıyoruz.	0,606	
	18-Mültecilerin içinde ülkemize faydası dokunan bilim adamları, iş kurma kapasitesine sahip tüccarlar vs. bulunmaktadır	0,569	
	19-Ülkemize fayda sağlayacak mültecilere vatandaşlık verilmelidir	0,497	

Açıklayıcı faktör analizi sonucunda KMO değeri 0,975 olarak tespit edilmiştir. 0,80 ile 1,00 arasında yer alan bu değer, istatistiksel açıdan “mükemmel” olarak değerlendirilmiştir. KMO değerinin yüksek çıkması, örneklem büyüklüğünün faktör analizi için yeterli olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, Barlett Küresellik Testi sonuçlarına ($X^2=9287,485$; $p=0,000<0,05$) göre testin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Bu iki bulgu doğrultusunda, verilerin faktör analizine uygun olduğu ve örneklemin analiz için yeterli istatistiksel güce sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İlgili literatürde, bir değişkenin faktör yükünün en az 0,30 olması gerektiği belirtilmektedir (Karagöz ve Bardakçı, 2020: 189;

Karagöz, 2021: 127). Bu araştırmada gerçekleştirilen AFA sonucunda minimum faktör yükü 0,497 olarak hesaplanmıştır. Bu bulgu, analizde kullanılan maddelerin faktör yapısıyla anlamlı bir ilişkiye sahip olduğunu göstermektedir. Ek olarak, özdeğerlerin açıkladığı birikimli varyans miktarının toplam varyansın %74,083 seviyesinde olduğu belirlenmiştir. Bu oran, ölçek geliştirme süreçlerinde yeterli bir düzey olarak kabul edilmektedir. Faktör analizinin son aşamasında, belirlenen faktör yapısında aynı faktör altında toplanan maddeler incelenmiş ve içerik açısından ortak anlam taşıyan maddelere uygun isimler verilmiştir. Bu çerçevede, birinci faktör “aynı ortamı paylaşmama isteği”, ikinci faktör “mültecilerin artış göstereceği korkusu” ve üçüncü faktör “olumlu düşünce” olarak adlandırılmıştır.

3.1.2. Doğrulayıcı Faktör Analizine İlişkin Bulgular

Doğrulayıcı faktör analizi (DFA), önceden oluşturulmuş bir model aracılığıyla gözlemlenen değişkenlerden hareketle gizil değişkenlerin (faktörlerin) oluşturulmasına yönelik bir analiz yöntemidir. Bu yöntem, özellikle ölçek geliştirme süreçlerinde ve geçerlilik analizlerinde yaygın olarak kullanılmakta olup, önceden tanımlanmış bir yapının ampirik verilerle doğrulanmasını amaçlamaktadır. DFA, çok sayıda gözlemlenen veya ölçülen değişken tarafından temsil edilen gizil yapıları incelemek ve çok değişkenli istatistiksel analizler çerçevesinde bu yapıları test etmek için kullanılan bir yöntemdir. Doğrulayıcı faktör analizi, açıklayıcı faktör analizinden farklı olarak, önceden belirlenen faktör yapılarına uygunluğu değerlendirmek amacıyla uygulanmaktadır. AFA, hangi değişken gruplarının hangi faktörlerle yüksek düzeyde ilişkili olduğunu keşfetmeye yönelik bir yaklaşım sergilerken, DFA ise belirlenen faktörlere katkı sağlayan değişkenlerin bu faktörleri yeterli düzeyde temsil edip etmediğini sınamak için kullanılmaktadır (Meydan ve Şeşen, 2015: 21). Özetle, yapısal eşitlik modelleri kapsamında teorik olarak öngörülen kavramsal model, ampirik veriler aracılığıyla test edilmekte ve modelin geçerliliği değerlendirilmektedir. DFA, ölçek geliştirme ve geçerlilik analizleri bağlamında kritik bir rol oynayarak, önceden belirlenmiş bir yapının doğruluğunu istatistiksel yöntemlerle incelemeyi hedeflemektedir. Doğrulayıcı faktör analizi ile yapısal geçerlilik analizi yapılarak model uyumuna ait diyagram Şekil 1’de yer almaktadır.

Şekil 1. Araştırmanın Ölçüm Modeli ve Uyum İyiliğine İlişkin Sonuçlar

Doğrulamalı faktör analizi sonucunda elde edilen modelin verilerle ne derece uyumlu olduğu, uyum iyiliği indeksleri aracılığıyla değerlendirilmektedir. Literatürde, bu uyum kriterlerinden hangisinin analiz sürecinde kullanılacağı konusunda kesin bir görüş birliği bulunmamakla birlikte, CMIN/DF, TLI, IFI, CFI, RMR ve SRMR gibi indeksler araştırmacılar tarafından yaygın olarak tercih edilmektedir (Karagöz, 2016: 968-975). DFA sonucunda çalışmada yer alan modele ait uyum indeksi değerleri; $\chi^2/df=2,997$, TLI=0,906, IFI=0,914, CFI=0,913, RMR=0,074 ve SRMR=0,0464 şeklinde hesaplanmıştır. Bu uyum değerlerinden bir kısmı (CMIN/DF, SRMR) verilerin modele iyi uyum sağladığını bir kısmının (TLI, IFI, CFI, RMR) ise kabul edilebilir düzeyde uyum sağladığını göstermektedir (Çokluk vd., 2010: 309; Özdamar, 2017: 174; Gürbüz ve Şahin, 2018: 406; Kartal ve Bardakçı, 2018: 149). Verilerin modele kabul edilebilir düzeyde uyum sağlaması modelin yapı geçerliliğinin olduğunu belirtmektedir. Doğrulamalı faktör analizinde model uyumunu değerlendirmek için kullanılan bir diğer yöntem ise regresyon katsayılarının istatistiksel anlamlılığıdır. Regresyon katsayıları, gözlemlenen değişkenlerin gizil değişkenleri yordama gücünü ifade etmekte olup, analiz sürecinde bu katsayıların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı incelenmektedir (Meydan ve Şeşen, 2015: 79). DFA sonrası hesaplanan standardize edilmiş ve edilmemiş regresyon katsayı değerleri Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. Standardize Edilmiş ve Edilmemiş Regresyon Katsayıları

			Standardize Edilmemiş Regresyon Katsayıları İçin Tahmin	Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları İçin Tahmin	Standart Hata	Kritik Oran	p
S10	<---	Aynı_Ortamı_Paylaşmama_İsteği	1,000	0,861			
S9	<---	Aynı_Ortamı_Paylaşmama_İsteği	1,019	0,868	0,039	25,923	***
S8	<---	Aynı_Ortamı_Paylaşmama_İsteği	1,042	0,918	0,047	22,151	***
S6	<---	Aynı_Ortamı_Paylaşmama_İsteği	0,968	0,884	0,047	20,424	***
S5	<---	Aynı_Ortamı_Paylaşmama_İsteği	0,918	0,801	0,054	17,015	***
S4	<---	Aynı_Ortamı_Paylaşmama_İsteği	0,970	0,857	0,050	19,231	***
S3	<---	Aynı_Ortamı_Paylaşmama_İsteği	0,881	0,801	0,052	17,028	***
S2	<---	Aynı_Ortamı_Paylaşmama_İsteği	1,046	0,936	0,045	23,112	***
S1	<---	Aynı_Ortamı_Paylaşmama_İsteği	0,988	0,924	0,044	22,476	***
S15	<---	Mültecilerin_Artış_Göstereceği_Korkusu	1,000	0,915			
S14	<---	Mültecilerin_Artış_Göstereceği_Korkusu	0,996	0,882	0,043	23,214	***
S13	<---	Mültecilerin_Artış_Göstereceği_Korkusu	0,897	0,939	0,032	27,867	***
S12	<---	Mültecilerin_Artış_Göstereceği_Korkusu	0,755	0,898	0,031	24,389	***
S11	<---	Mültecilerin_Artış_Göstereceği_Korkusu	0,393	0,642	0,031	12,684	***
S7	<---	Mültecilerin_Artış_Göstereceği_Korkusu	0,950	0,918	0,037	25,927	***
S30	<---	Olumlu_Düşünce	1,000	0,884			
S29	<---	Olumlu_Düşünce	1,048	0,885	0,048	21,660	***
S28	<---	Olumlu_Düşünce	1,018	0,831	0,054	18,982	***
S27	<---	Olumlu_Düşünce	0,964	0,829	0,051	18,892	***
S26	<---	Olumlu_Düşünce	1,035	0,870	0,050	20,868	***
S25	<---	Olumlu_Düşünce	0,866	0,682	0,064	13,570	***
S24	<---	Olumlu_Düşünce	0,959	0,806	0,054	17,881	***
S23	<---	Olumlu_Düşünce	0,891	0,769	0,054	16,443	***

			Standardize Edilmemiş Regresyon Katsayıları İçin Tahmin	Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları İçin Tahmin	Standart Hata	Kritik Oran	P
S22	<---	Olumlu_Düşünce	0,872	0,787	0,051	17,135	***
S21	<---	Olumlu_Düşünce	0,809	0,663	0,062	13,010	***
S20	<---	Olumlu_Düşünce	1,009	0,861	0,049	20,403	***
S19	<---	Olumlu_Düşünce	0,742	0,617	0,063	11,739	***
S18	<---	Olumlu_Düşünce	0,751	0,691	0,054	13,833	***
S17	<---	Olumlu_Düşünce	1,012	0,868	0,049	20,771	***
S16	<---	Olumlu_Düşünce	0,795	0,747	0,051	15,655	***

Tablo 2’de yer alan her ikili ilişki için “p” değerleri 0,001’den küçük (***) olduğundan faktör yüklenimlerinin anlamlı olduğu görülmektedir. Bu değerlerin (p) anlamlı çıkması maddelerin, faktörlere doğru yüklendiğini göstermektedir. Yani bütün maddeler için regresyon katsayılarının tamamı DFA ile anlamlı bulunmuştur. Ayrıca standardize edilmiş regresyon katsayı değerlerinin 0,617 ve daha büyük olması gizli değişkenleri tahmin etme gücünün yani her bir maddenin faktör yüklenimlerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Analiz neticesinde hata terimlerine ait varyans (Var(ei)) değerlerinin de anlamlı olduğu belirlenmiştir ($p < 0,05$). Aynı faktör altında toplanan maddelerin gerçekten birbiriyle uyumlu olup olmadığını değerlendirmek amacıyla uyum (benzeşim) geçerliğinin incelenmesi gerekmektedir. Literatürde, uyum geçerliğinin değerlendirilmesinde faktör yük değerleri, AVE (Çıkarılan Ortalama Varyans) ve CR (Kompozit Güvenirlik/Yapı Güvenilirliği) değerlerinden yararlanıldığı belirtilmektedir (Hair vd., 2005: 777; Malhotra, 2010: 734). Çalışmada elde edilen üç faktörlü yapı için Hair vd. (2005) tarafından önerilen formüller kullanılarak AVE ve CR katsayıları hesaplanmış ve standartlandırılmış faktör yüklerine ait bulgular ile birlikte Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. Standart Faktör Yükleri, AVE ve CR Değerleri

Maddeler	Standartlandırılmış Faktör Yükleri		
	Aynı Ortamı Paylaşmama İsteği	Mültecilerin Artış Göstereceği Korkusu	Olumlu Düşünce
9-Mültecilerin ortak kullanım alanlarını kullanmalarını istemem	0,868		
4-Mültecilerle arkadaş olmak istemem	0,857		
10-Çocuk oyun alanlarında mültecilerle karşılaşmaktan tedirgin olurum	0,861		
3-Mültecilerin bulaşıcı hastalık taşıdıklarını düşünüyorum	0,801		
6-Mülteciler ülkemizde suç oranını artırmaktadırlar	0,884		
5-Mülteciler yüzünden iş bulamıyoruz	0,801		
8-Mülteciler sınır dışı edilmelidirler	0,918		

2-Mültecilerle aynı ortamda yaşamak istemem	0,936		
1-Ülkemde mültecilerin olması beni rahatsız eder	0,924		
12-Mültecilerin ülkemize girişleri zorlaştırılmalıdır		0,898	
13-Mültecilerin sayılarının çok artması beni rahatsız ediyor		0,939	
7-Mültecilere vatandaşlık verilmesine karşıyım		0,918	
11-Suç işleyen mülteciler sınır dışı edilmelidir		0,642	
15-Mültecilerin toplum yapımızı olumsuz etkilediğini düşünüyorum		0,915	
14-Mültecilerin ekonomik olarak ülkemize zarar verdiğini düşünüyorum		0,882	
27-Mülteci olmak insanın kendi tercihi olmadığından kötü davranılmayı hak etmiyorlar			0,829
26-Mülteci olmak zor bir durum olduğundan onlara çok üzülüyorum			0,870
28-Mültecilere ırkçı yaklaşım insani değildir			0,831
29-Bir gün bizde mülteci konuna gelebiliriz düşüncesinden hareketle mültecilere karşı bakışımızı olumlu yapmalıyız			0,885
30-Çoğu mülteci kendi ülkesini istemeden terk etmek zorunda kaldığından dolayı onları kendi evlerinde hissettirmeliyiz			0,884
22-Mültecilerle ilgilenen yardım kuruluşlarında gönüllü olarak çalışırım			0,787
23-Fakir mülteciler kamu imkânlarından (sağlık, taşıma vs.) ücretsiz faydalanmalıdırlar			0,769
17-Mültecilerle aynı ortamda yaşamaya alışmak insani görevimizdir			0,868
25-Mültecilerin kendi ülkelerinde tekrar güvenli ortam oluştursa geri dönecekleri düşünüyorum			0,682
20-Mültecilerin topluma kazandırılmasına katkı sağlamalıyız			0,861
16-Mültecilerin çoğunluğu, ülkemize zorunlu ihtiyaçtan dolayı gelmiş iyi insanlardır			0,747
21-Mültecilerin topluma adapte olması için eğitim verilmelidir.			0,663
24-Mültecilerin çoğunluğu ile aynı dinden olduğumuz için kaynaşma problemi yaşamıyoruz.			0,806
18-Mültecilerin içinde ülkemize faydası dokunan bilim adamları, iş kurma kapasitesine sahip tüccarlar vs. bulunmaktadır			0,691
19-Ülkemize fayda sağlayacak mültecilere vatandaşlık verilmelidir			0,617
AVE Değerleri	0,760	0,760	0,630
CR Değerleri	0,940	0,950	0,940

Doğrulamalı faktör analizi neticesinde, standart faktör yüklerinin 0,40'ın üzerinde olması, yapı geçerliği açısından kritik bir gösterge olarak kabul edilmektedir (Hair vd., 2005: 777). Tablo 3'te görüldüğü üzere, üç faktörlü yapıyı temsil eden modelde, standart faktör yükleri

0,617 ile 0,939 arasında değişim göstermektedir. Bu elde edilen değerler, her bir maddenin faktör yükü açısından yeterli olduğunu göstermektedir. Çıkarılan Ortalama Varyans (AVE) değeri, aynı faktör altında toplanan maddelerin birbiriyle ne derece uyumlu olduğunu belirlemeye yönelik önemli bir göstergedir. AVE değerinin 0,5'ten büyük olması, ilgili faktörün uyum geçerliğine sahip olduğunu göstermektedir. Buna karşın, AVE değerinin 0,50'den küçük olması, ölçüm hatasından kaynaklanan varyansın faktör tarafından açıklanan varyanstan daha büyük olduğunu ve dolayısıyla faktörün uyum geçerliğini sağlamadığını ifade etmektedir (Fornell ve Larcker, 1981: 46). Çok faktörlü bir yapının uyum geçerliğine sahip olabilmesi için, her bir faktörün AVE değerinin 0,50'nin üzerinde olması gerekmektedir (Kartal ve Bardakçı, 2018: 100-101). Faktörlere ilişkin AVE değerleri; "Aynı Ortamı Paylaşmama İsteği" boyutu için (0,76), "Mültecilerin Artış Göstereceği Korkusu" boyutu için (0,76) ve "Olumlu Düşünce" boyutu için ise (0,63) şeklinde hesaplanmış ve üç faktöre ait AVE değerlerinin 0,5'ten büyük değerler aldığı belirlenmiştir (Tablo 3). Kompozit Güvenirlik (CR) değeri, faktörlerin yapı güvenirliliğini ifade eden bir ölçüttür. Bir faktörün yapı güvenirliliğinin yüksek olması, söz konusu faktörün uyum geçerliğine sahip olduğu anlamına gelmektedir. CR katsayısı, özellikle yapısal eşitlik modellemesinde ortaya konan yapılarda yaygın olarak kullanılmaktadır. Ölçek geliştirme süreçlerinde, CR katsayısı aracılığıyla doğrulayıcı faktör analizi ile test edilen bir faktör yapısının uyum geçerliği değerlendirilir. Bir faktörün yüksek yapı güvenirliliğine sahip olabilmesi ve dolayısıyla uyum geçerliğini sağlayabilmesi için CR katsayısının 0,70'in üzerinde olması gerekmektedir (Kartal ve Bardakçı, 2018: 102). Faktörlere ilişkin CR değerleri; "Aynı Ortamı Paylaşmama İsteği" boyutu için (0,94), "Mültecilerin Artış Göstereceği Korkusu" boyutu için (0,95) ve "Olumlu Düşünce" boyutu için ise (0,94) şeklinde hesaplanmıştır (Tablo 3). Üç faktöre ait CR değerlerinin 0,7'den büyük değerler alması nedeniyle tüm faktörlerin yüksek yapı güvenirliliğine sahip olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada kullanılan "Mültecilere Yönelik Tutum Ölçeği" için bulunan boyutlar arasındaki ilişkiler incelenerek elde edilen bulgular Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4. Faktörler Arası İlişkilerin Analizi

Faktörler Arası İlişki			Tahmin	Standart Hata	Kritik Oran	p	Sonuç	İlişkinin Yönü
Aynı Ortamı Paylaşmama İsteği	<-->	Mültecilerin Artış Göstereceği Korkusu	0,869	0,130	9,652	<0,001	Önemli	Pozitif
Aynı Ortamı Paylaşmama İsteği	<-->	Olumlu Düşünce	-0,908	0,129	-9,710	<0,001	Önemli	Negatif
Mültecilerin Artış Göstereceği Korkusu	<-->	Olumlu Düşünce	-0,793	0,113	-9,311	<0,001	Önemli	Negatif

Tablo 4'te görüldüğü üzere, aynı ortamı paylaşmama isteği ile mültecilerin artış göstereceği korkusu arasındaki ilişki önemli bulunmuştur ($p < 0,001$). İlişki pozitif yönlüdür ve ilişkinin derecesi 0,869'dur. Yani değişkenlerden biri artarken diğeri de artmaktadır. Diğer bir ifadeyle aynı ortamı paylaşmama isteği artarken mültecilerin artış göstereceği korkusu da

artacaktır. Aynı ortamı paylaşmama isteği ile olumlu düşünce arasındaki ilişki ise önemli bulunmuştur ($p<0,001$). İlişki negatif yönlüdür ve ilişkinin derecesi $-0,908$ 'dir. Yani değişkenlerden biri artarken diğeri azalacaktır. Aynı ortamı paylaşmama isteği artarken olumlu düşünce azalacaktır. Son olarak mültecilerin artış göstereceği korkusu ile olumlu düşünce arasındaki ilişki de önemli bulunmuştur ($p<0,001$). İlişki negatif yönlüdür ve ilişkinin derecesi $-0,793$ 'dür. Yani değişkenlerden biri artarken diğeri azalacaktır. Yani mültecilerin artış göstereceği korkusu artarken olumlu düşünce de azalacaktır.

3.2. Güvenirlilik Çalışmasına İlişkin Bulgular

Test-Tekrar-Test Güvenirliği: Bir ölçme aracının kararlılığı, farklı zaman dilimlerinde gerçekleştirilen ölçümler sonucunda tutarlı veya benzer sonuçlar üretme kapasitesi olarak tanımlanmaktadır. Ölçüm sonuçlarının kararlılığından bahsedebilmek için, iki farklı zaman diliminde elde edilen puanların büyük ölçüde benzerlik göstermesi gerekmektedir (Seçer, 2018: 22). Literatürde, ölçümün tekrarlanması için genellikle iki ile dört hafta arasında bir sürenin geçmesi gerektiği ifade edilmektedir (Malhotra, 2010: 319). Test-tekrar test yöntemi, aynı bireylerin farklı zamanlarda aynı ölçme aracına verdikleri yanıtların istikrarını değerlendirmeye yönelik bir yöntemdir. Bu yöntemin temel amacı, ölçüm sonuçlarının zaman içerisindeki tutarlılığını incelemektir. Ölçümler arasındaki korelasyon katsayısı, test-tekrar-test yönteminin güvenirliliğini belirlemek için yaygın olarak kullanılan bir istatistiksel ölçüttür (Netemeyer vd., 2003: 10). Test yeniden test güvenirliliği için taslak ölçek 30 kişiye 3 haftalık zaman aralığıyla iki defa uygulanmıştır. Psikometrik literatürde, test-tekrar-test analizleri için 30 ila 50 kişilik örneklemelerin yeterli sayıldığı, özellikle pilot düzeyde yapılan güvenirlilik testlerinde 40 kişinin kabul edilebilir ve anlamlı sonuçlar sağlayabileceği belirtilmektedir (Kline, 2016: 93; Tavşancıl, 2010: 55). Ayrıca, katılımcıların demografik çeşitliliği ve ölçüm koşullarının standartlığı, bu sayının geçerli sonuçlar üretmesi açısından yeterli görülmektedir. Birinci ve ikinci uygulama arasındaki Pearson korelasyon katsayısının düzeyi (derecesi) $0,81$ (%81) şeklinde hesaplanmıştır. Yani, birinci ve ikinci uygulama arasında çok kuvvetli (yüksek derecede) pozitif bir korelasyon olduğu görülmüştür. Farklı zamanlarda yapılan ölçümlerin çok benzer olduğu yani farklı zaman dilimlerinde aynı kişiler tarafından verilen cevapların istatistiki açıdan benzer olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğu ifade edilebilir.

İç Tutarlılık Analizi: İç tutarlılık güvenirliliği, bir ölçekte yer alan maddelerin homojenliğini ifade eder ve bu kavram genellikle Cronbach α katsayısı ile ölçülür (DeVellis, 2021: 27). Cronbach α , Likert tipi ölçeklerde güvenirlilik düzeyini belirlemek amacıyla geliştirilmiş bir ölçüttür ve ölçek içerisindeki soruların varyanslarının toplamının, genel varyansa bölünmesi ile hesaplanır (Karagöz, 2016: 941). Araştırmada kullanılan “Mültecilere Yönelik Tutum Ölçeği” için iç tutarlılığa bağlı güvenirliliği Cronbach α katsayı değerleri hesaplanarak belirlenmiştir. Ölçeğin “Aynı Ortamı Paylaşmama İsteği” boyutu için Cronbach α değeri $0,968$, “Mültecilerin Artış Göstereceği Korkusu” boyutu için $0,945$ ve “Olumlu Düşünce” boyutu için ise $0,960$ şeklinde hesaplanmıştır. Ölçekteki her bir boyuta ait Cronbach α katsayı değeri $0,80 \leq \alpha < 1$ aralığında yer almaktadır. Bu durumda ölçek, istatistiki açıdan “yüksek derecede güvenilir” olarak ifade edilebilir (Karagöz, 2021: 175).

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma kapsamında geliştirilen “Mültecilere Yönelik Tutum Ölçeği”, bireylerin mültecilere karşı sahip oldukları sosyal, demografik ve insani temelli tutumlarını çok boyutlu biçimde ölçmek üzere yapılandırılmıştır. Yapılan geçerlik ve güvenirlik analizleri neticesinde ölçeğin üç temel boyuttan oluştuğu belirlenmiştir: olumsuz sosyal mesafe, demografik tehdit algısı ve olumlu insani yaklaşım. Bu yapı, mültecilere yönelik tutumların yalnızca negatif yönlerini değil, aynı zamanda empati, anlayış ve insani duyarlılık gibi olumlu yönlerini de ortaya koymaktadır. Elde edilen bulgular, geliştirilen ölçeğin hem psikometrik açıdan güçlü hem de sosyal bilimler literatürüne katkı sağlayacak bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Araştırmanın sonuçları, bireylerin mültecilere yönelik tutumlarının çok boyutlu olduğunu ve bu tutumların hem sosyal mesafe gibi dışlayıcı eğilimler hem de insani değerlere dayalı kabullenici yaklaşımlar barındırabildiğini göstermektedir. Özellikle demografik tehdit algısı boyutunda toplanan veriler, mültecilerin ekonomik rekabet, kamu kaynaklarına erişim ve kültürel farklılıklar gibi konularda toplumda belirli kaygılara neden olabildiğini ortaya koymuştur. Bu durum, göçmen karışıklığının yalnızca önyargılardan değil, aynı zamanda sosyoekonomik dinamiklerden de beslendiğini göstermektedir. Aynı zamanda ölçeğin olumlu insani yaklaşım boyutu, bireylerin mültecileri insani değerler çerçevesinde değerlendirdiğini ve toplumsal sorumluluk duygusuyla hareket edebildiğini ortaya koymuştur. Bu bulgu, sosyal uyum politikaları açısından umut verici bir zemin sunmaktadır. Toplumda sadece dışlayıcı değil, kapsayıcı tutumların da mevcut olması, kamu politikalarının şekillendirilmesinde farklı yaklaşımların birlikte değerlendirilebileceğine işaret etmektedir. Geliştirilen bu ölçek, yalnızca akademik araştırmalarda değil; aynı zamanda sosyal hizmet uygulamaları, yerel yönetim projeleri ve göçmen politikalarının geliştirilmesi gibi pratik alanlarda da kullanılabilir. Bu çalışma, mültecilerle ilgili toplumsal algının doğru anlaşılmasına katkı sağlayacak ve uyum politikalarının toplum temelli olarak yeniden yapılandırılmasına olanak tanıyacaktır. İleriki araştırmalarda, farklı demografik gruplar (örneğin yaş, eğitim düzeyi, sosyoekonomik statü) üzerinde karşılaştırmalı analizler yapılabilir; ölçek farklı kültürel bağlamlarda uyarlanarak geçerliliği sınanabilir. Ayrıca, tutumların zaman içerisindeki değişimini izlemeye dönük boylamsal çalışmalarla sosyal uyum politikalarının etkisi değerlendirilebilir.

YAZARLARIN BEYANI

Yayın Etiği Beyanı ve Etik Onay İzni: Araştırmanın tüm safhalarında araştırma ve yayın etiğine özen gösterilmiştir. Araştırmada, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Bilimsel Araştırma Önerisi Etik Değerlendirme Kurulu tarafından 07.03.2025 tarihli 539963 sayılı ve 19 karar no’lu etik kurul uygunluğuna ilişkin onay alınmıştır.

Katkı Oranı Beyanı: Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Yazarlar açısından ya da üçüncü taraflar açısından çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Bansak, K., Hainmueller, J., & Hangartner, D. (2016). How economic, humanitarian, and religious concerns shape European attitudes toward asylum seekers. *Science*, 354(6309), 217–222. <https://doi.org/10.1126/science.aag2147>
- Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 46(1), 5–34. <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.1997.tb01087.x>
- Blalock, H. M. (1967). *Toward a theory of minority-group relations*. Wiley.
- Bogardus, E. S. (1925). Social distance and its origins. *Journal of Applied Sociology*, 9(1), 35–46.
- Bonacich, E. (1972). A theory of ethnic antagonism: The split labor market. *American Sociological Review*, 37(5), 547–559.
- Branton, R. P., & Dunaway, J. (2009). Slanted newspaper coverage of immigration: The importance of economics and geography. *Policy Studies Journal*, 37(2), 257–273. <https://doi.org/10.1111/j.1541-0072.2009.00319.x>
- Brenner, J., & Fertig, M. (2006). *Identifying the determinants of attitudes towards immigrants – A structural cross-country analysis* (RWI Discussion Papers No. 47). Rheinisch-Westfälisches Institut für Wirtschaftsforschung (RWI). <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/30184/1/518892381.pdf>
- Bryman, A., & Cramer, D. (2001). *Quantitative data analysis with SPSS release 10 for Windows: A guide for social scientists*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203471548>
- Çokluk, Ö., Yılmaz, K. ve Bahadır, S. (2010). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- DeVellis, R. F. (2017). *Scale development: Theory and applications* (4th ed.). SAGE Publications.
- DeVellis, R. F. (2021). *Ölçek geliştirme: Kuram ve uygulamalar* (T. Totan, Çev., 3. baskı). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Esses, V. M., Brochu, P. M., & Dickson, K. R. (2012). Economic costs, economic benefits, and attitudes toward immigrants and immigration. *Analyses of Social Issues and Public Policy*, 12(1), 133–137. <https://doi.org/10.1111/j.1530-2415.2011.01266.x>
- Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research*, 18(1), 39–50. <https://doi.org/10.1177/002224378101800104>
- Günay, G., Ersoy, A. F., Boylu, A. A. ve Kılıç, C. (2019). Göçmenlere yönelik olumsuz tutum ölçeğinin Türkçe geçerlilik güvenirliği. *Third Sector Social Economic Review*, 54(4), 1827–1843. <https://doi.org/10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi.19.12.1262>
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri* (4. baskı). Seçkin Yayıncılık.

- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., & Tatham, R. L. (2005). *Multivariate data analysis* (6th ed.). Pearson Education.
- Heath, A. F., & Richards, L. (2019). Contested boundaries: Consensus and dissensus in European attitudes to immigration. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 46(3), 489–511. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2018.1550146>
- Karagöz, Y. (2016). *SPSS 23 ve AMOS 23 uygulamalı istatistiksel analizler*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karagöz, Y. (2021). *SPSS ve AMOS uygulamalı nitel-nicel-karma bilimsel araştırma yöntemleri ve yayın etiği*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karagöz, Y. ve Bardakçı, S. (2020). *Bilimsel araştırmalarda kullanılan ölçme araçları ve ölçek geliştirme*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karagöz, Y. ve Karaşin, Y. (2024). Sağlık çalışanlarının göçmenlere yönelik tutumlarının belirlenmesi: Bir ölçek geliştirme çalışması. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 16(30), 88–98. <https://doi.org/10.20990/kilisiibfakademik.1434057>
- Karaşin, Y. ve Karagöz, Y. (2023). Hekim beyin göçünü etkileyen faktörlerin ölçek geliştirme yoluyla belirlenmesi. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 26(4), 1083–1096. <https://doi.org/10.61859/hacettepesid.1351743>
- Karaşin, Y. ve Öztırak, M. (2023). Sessiz istifa tutum ölçeğinin geliştirilmesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(4), 1443–1460. <https://doi.org/10.18074/ckuiibfd.1311522>
- Kartal, M. ve Bardakçı, S. (2018). *SPSS ve AMOS uygulamalı örneklerle güvenirlik ve geçerlik analizleri* (1. baskı). Akademisyen Yayınevi.
- Kayhan, R. F., Bardakçı, S. ve Caz, Ç. (2020). Türk futbolunda video yardımcı hakem (VAR) uygulamasına yönelik tutum ölçeği geliştirilmesi. *OPUS–Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(27), 571–596. <https://doi.org/10.26466/opus.673635>
- Keleş, Y., Aral, N. ve Büyükgöze, H. (2016). Türk gençlerinin Suriyeli sığınmacılara yönelik tutumları. *Göç Dergisi*, 3(1), 55–78. <https://doi.org/10.33182/goc.v3i1.298>
- Kline, P. (2016). *Psychological testing: A practical approach to design and evaluation* (2nd ed.). SAGE Publications.
- Lawshe, C. H. (1975). A quantitative approach to content validity. *Personnel Psychology*, 28(4), 563–575. <https://doi.org/10.1111/j.1744-6570.1975.tb01393.x>
- Malhotra, N. K. (2010). *Marketing research: An applied orientation* (6th ed.). Pearson.
- Martinez-Brawley, E. E., & Gualda, E. (2009). Portraying immigrants to the public: Mexican workers in the USA and African workers in Spain, is there a role for social work? *International Social Work*, 52(3), 299–312. <https://doi.org/10.1177/0020872809102316>
- Meydan, C. H. ve Şeşen, H. (2015). *Yapısal eşitlik modellemesi: AMOS uygulamaları* (2. baskı). Detay Yayıncılık.

- Netemeyer, R. G., Bearden, W. O., & Sharma, S. (2003). *Scaling procedures: Issues and applications*. Sage Publications.
- Özdamar, K. (2017). *Ölçek ve test geliştirme: Yapısal eşitlik modellemesi*. Nisan Kitapevi.
- Özüdoğru, H. Y., Kan, A., Yaman, E. ve Uslu, L. (2018). Yerel halkın Suriyelilere yönelik tutum ölçeği geliştirme çalışması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18(40/2), 115–140.
- Pettigrew, T. F., & Tropp, L. R. (2006). A meta-analytic test of intergroup contact theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90(5), 751–783. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.90.5.751>
- Pittinsky, T. L., Rosenthal, S. A., & Montoya, R. M. (2011). Measuring positive attitudes toward outgroups: Development and validation of the Allophilia Scale. In L. R. Tropp & R. K. Mallett (Eds.), *Moving beyond prejudice reduction: Pathways to positive intergroup relations* (pp. 41–60). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/12319-003>
- Schweitzer, R. D., Perkoulidis, S., Krome, S., Ludlow, C., & Ryan, M. (2005). Cultural distance and immigrant perception. *International Journal of Intercultural Relations*, 29(3), 309–322. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2005.05.001>
- Seçer, İ. (2018). *Psikolojik test geliştirme ve uyarlama süreci: SPSS ve LISREL uygulamaları* (2. baskı). Anı Yayıncılık.
- Segovia, F., & Defever, R. (2010). The polls–Trends: American public opinion on immigrants and immigration policy. *Public Opinion Quarterly*, 74(2), 375–394. <https://doi.org/10.1093/poq/nfq007>
- Tavşancıl, E. (2010). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi* (4. baskı). Nobel Basım Yayın.
- UNHCR. (2023). *Global trends: Forced displacement in 2022*. United Nations High Commissioner for Refugees. <https://www.unhcr.org>
- Verkuyten, M. (2021). Public attitudes towards migrants: Understanding cross-national and individual differences. *World Psychiatry*, 20(1), 132–133. <https://doi.org/10.1002/wps.20819>

EK 1. Mültecilere Yönelik Tutum Ölçeği

Madde No	Ölçeğin Alt Boyut ve Maddeleri	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne Katılmıyorum Ne de Katılmıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
	<i>Aynı Ortamı Paylaşmama İsteği</i>					
1	Ülkemde mültecilerin olması beni rahatsız eder					

2	Mültecilerle aynı ortamda yaşamak istemem					
3	Mültecilerin bulaşıcı hastalık taşıdıklarını düşünüyorum					
4	Mültecilerle arkadaş olmak istemem					
5	Mülteciler yüzünden iş bulamıyoruz					
6	Mülteciler ülkemizde suç oranını artırmaktadırlar					
8	Mülteciler sınır dışı edilmelidirler					
9	Mültecilerin ortak kullanım alanlarını kullanmalarını istemem					
10	Çocuk oyun alanlarında mültecilerle karşılaşmaktan tedirgin olurum					
	Mültecilerin Artış Göstereceği Korkusu					
7	Mültecilere vatandaşlık verilmesine karşıyım					
11	Suç işleyen mülteciler sınır dışı edilmelidir					
12	Mültecilerin ülkemize girişleri zorlaştırılmalıdır					
13	Mültecilerin sayılarının çok artması beni rahatsız ediyor					
14	Mültecilerin ekonomik olarak ülkemize zarar verdiğini düşünüyorum					
15	Mültecilerin toplum yapımızı olumsuz etkilediğini düşünüyorum					
	Olumlu Düşünce					
16	Mültecilerin çoğunluğu, ülkemize zorunlu ihtiyaçtan dolayı gelmiş iyi insanlardır					
17	Mültecilerle aynı ortamda yaşamaya alışmak insani görevimizdir					
18	Mültecilerin içinde ülkemize faydası dokunan bilim adamları, iş kurma kapasitesine sahip tüccarlar vs. bulunmaktadır					
19	Ülkemize fayda sağlayacak mültecilere vatandaşlık verilmelidir					
20	Mültecilerin topluma kazandırılmasına katkı sağlamalıyız					
21	Mültecilerin topluma adapte olması için eğitim verilmelidir.					
22	Mültecilerle ilgilenen yardım kuruluşlarında gönüllü olarak çalışırım					
23	Fakir mülteciler kamu imkânlarından (sağlık, taşıma vs.) ücretsiz faydalanmalıdırlar					
24	Mültecilerin çoğunluğu ile aynı dinden olduğumuz için kaynaşma problemi yaşamıyoruz.					
25	Mültecilerin kendi ülkelerinde tekrar güvenli ortam oluşursa geri dönecekleri düşünüyorum					
26	Mülteci olmak zor bir durum olduğundan onlara çok üzülüyorum					
27	Mülteci olmak insanın kendi tercihi olmadığından kötü davranılmayı hak etmiyorlar					
28	Mültecilere ırkçı yaklaşım insani değildir					
29	Bir gün bizde mülteci konuna gelebiliriz düşüncesinden hareketle mültecilere karşı bakışımızı olumlu yapmalıyız					
30	Çoğu mülteci kendi ülkesini istemeden terk etmek zorunda kaldığından dolayı onları kendi evlerinde hissettirmeliyiz					